

Nepovoljni trendovi*

Pad gospodarske aktivnosti u drugom dijelu 2008. godine

Bruto domaći proizvod je u 2008. godini porastao za 2,4 posto u odnosu na 2007. i to je najniža stopa rasta zabilježena u posljednjih osam godina. Promotri li se pak kretanje BDP-a tijekom 2008., može se uočiti usporavanje gospodarskog rasta u prvom dijelu godine, a zatim i njegov pad tijekom trećeg i četvrtog tromjesečja. Prema desezoniranim je podacima ukupna aktivnost gospodarstva smanjena 0,7 posto u trećem tromjesečju te dodatnih 0,4 posto u četvrtom tromjesečju. Međugodišnja je stopa promjene BDP-a u četvrtom tromjesečju ostala pozitivna i iznosila je 0,2 posto. Značajnom je usporavanju gospodarskog rasta u posljednjem tromjesečju najviše pridonio pad domaće potražnje, posebno osobne potrošnje.

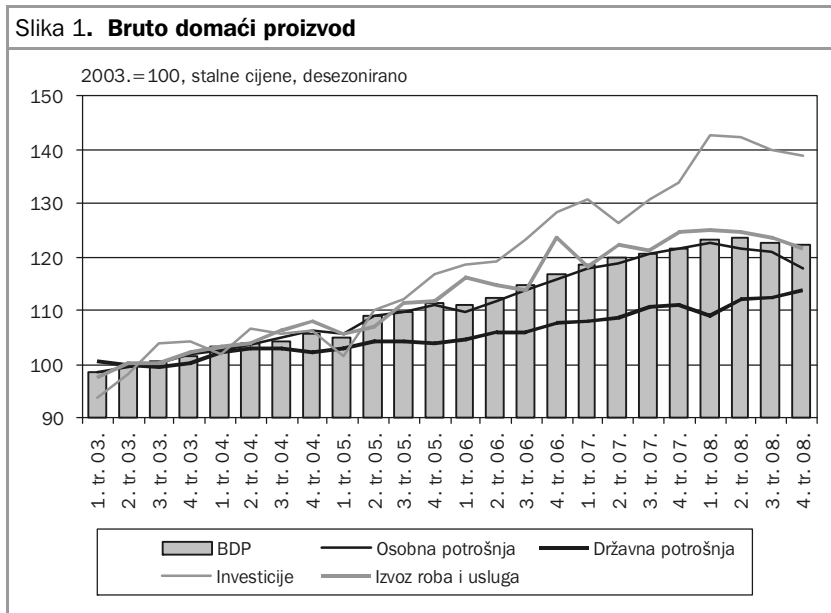
Osobna je potrošnja u 2008. povećana za 0,8 posto na međugodišnjoj razini. Za usporedbu, godinu je dana ranije njen porast iznosio visokih 6,2 posto. Promatrajući razinu osobne potrošnje u četvrtom tromjesečju zapaža se smanjenje od 3,2 posto u odnosu na isto razdoblje 2007. godine, dok je prema desezoniranim podacima ostvaren 2-postotni pad prema prethodnom tromjesečju. Smanjena kreditna aktivnosti banaka i pad zaposlenosti najviše su utjecali na ovakvo kretanje potrošnje stanovništva.

* Prilog su pripremili Tanja Broz, Goran Buturac, Ivana Rašić Bakarić, Sunčana Slijepčević (Ekonomski institut, Zagreb), Dinko Pavuna i Dragica Smilaj (Ministarstvo financija Republike Hrvatske).

Izdaci za potrošnju države su u 2008. godini porasli za 1,9 posto, što predstavlja najnižu godišnju stopu rasta od 2005. godine. Iako je rast državne potrošnje značajno usporen u trećem tromjesečju 2008. godine, u četvrtom je uslijedio oporavak, a takvu dinamiku potvrđuju i desezonirani podaci. Tako je međugodišnji rast državne potrošnje u trećem tromjesečju iznosio 1,3 posto, a u četvrtom 2,7 posto. Nakon prve polovice godine u kojoj je postojalo privremeno proračunsko financiranje, država je krajem godine povećala izdatke kako bi ispunila svoje obaveze.

S međugodišnjim je rastom od 8,2 posto u 2008. godini investicijska aktivnost dala najznačajniji pozitivan doprinos ukupnim gospodarskim kretanjima. Nakon relativno visoke razine aktivnosti ostvarene u prvoj polovici prethodne godine, u drugoj je polovici došlo do značajnog usporavanja. Tako je u drugom tromjesečju 2008. godine razina investicija bila manja za 0,1 posto u odnosu na prethodno tromjesečje, u trećem za 1,8 posto, dok je u četvrtom bila manja za 0,7 posto.

Realni je izvoz roba i usluga u 2008. godini porastao za 1,7 posto na međugodišnjoj razini, a uvoz za 3,6 posto. Nakon usporevanja vanjskotrgovinske aktivnosti, započetog sredinom prošle godine, u četvrtom je tromjesečju uslijedio pad. U tom je razdoblju zabilježeno smanjenje realnog izvoza za 2,5 posto na međugodišnjoj razini, a uvoza 7,1 posto. Veći pad uvoza od izvoza rezultirao je smanjenjem deficita u robnoj razmjeni i pozitivnim utjecajem na kretanje BDP-a. Negativne se međugodišnje stope rasta realnog izvoza i uvoza mogu pripisati smanjenju izvozne potražnje, smanjenju domaće potražnje za uvoznim proizvodima i padu cijena energenata i prehrambenih proizvoda. Prema desezoniranim podacima, uvoz je u četvrtom tromjesečju bio manji za 8,4 posto u odnosu na treće tromjesečje, a izvoz za 1,7 posto. Prošla je godina završila s deficitom računa platne bilance u visini od 4,45 milijardi eura, što je povećanje od 38,0 posto u odnosu na 2007. godinu. Udio je deficita tekućeg računa platne bilance u BDP-u na kraju 2008. godine iznosio 9,4 posto.

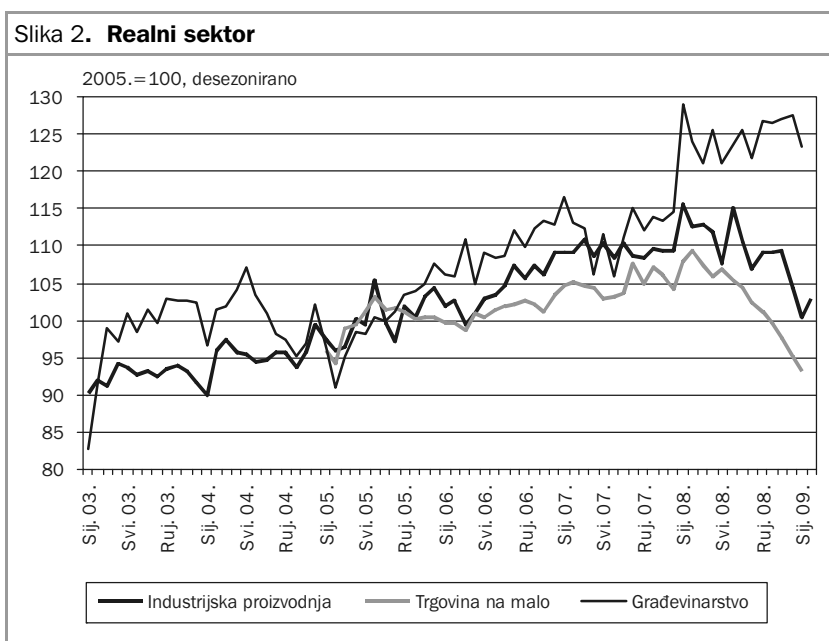

Izvor za originalne podatke: Državni zavod za statistiku.

Pad industrijske proizvodnje

Ukupna je industrijska proizvodnja u prva dva mjeseca ove godine bila za 13,3 posto manja u odnosu na isto razdoblje 2008. godine. Nepovoljna kretanja u industriji, prisutna još od početka 2008. godine, zaustavljena su tijekom jesenskih mjeseci kada je došlo do stagnacije aktivnosti. Međutim, zimski su mjeseci ponovo donijeli negativan trend. Slična su kretanja zabilježena u prerađivačkoj industriji, najvažnijoj sastavnici ukupne industrijske proizvodnje. Tako je u prva dva mjeseca 2009. godine prerađivačka industrija ostvarila međugodišnji pad od 16,4 posto, a rudarstvo i vađenje od 15,8 posto. Nasuprot tomu, kod djelatnosti opskrbe električnom energijom, plinom i vodom proizvodnja je povećana za 10,4 posto. Pad se industrijske proizvodnje može pripisati smanjenju domaće i inozemne potražnje. Na to upućuje kumuliranje zaliha gotovih proizvoda kod proizvođača i smanjenje robnog izvoza. Analiza kretanja glavnih grupa industrijskih proizvoda pokazuje da je u odnosu na

prosinac 2008. smanjenje proizvodnje u prva dva mjeseca zabilježeno kod intermedijarnih proizvoda, trajnih proizvoda za široku potrošnju i netrajnih proizvoda za široku potrošnju. Istodobno je povećanje aktivnosti zabilježeno kod proizvodnje kapitalnih dobara i proizvodnje energije. Pad gospodarske aktivnosti u zemljama EU-a i nastavak slabljenja domaće potražnje donose negativna očekivanja o kretanju ukupne industrijske proizvodnje u narednim mjesecima.

Izvor za originalne podatke: Državni zavod za statistiku.

Nastavak negativnih kretanja u trgovini na malo

Realni je promet u trgovini na malo u siječnju ove godine bio manji za 2,3 posto u odnosu na prosinac, a u veljači za daljnjih 1,3 posto u odnosu na siječanj. Nastavak je to negativnog trenda prisutnog tijekom čitave 2008. godine. Tako je u drugom tromjesečju zabilježen pad aktivnosti u odnosu na prethodno tromjesečje za 1,4 posto, u trećem za 3,2 posto, a u četvrtom za 5,0 posto. Negativna su kretanja u maloprodaji značajnim

dijelom uvjetovana nepovoljnim gospodarskim okruženjem, pri čemu pesimistična očekivanja sektora stanovništva donose pad potražnje. Također, razloge pada prometa valja tražiti u usporavanju kreditne aktivnosti banaka. Promatrajući kretanja u trgovini na malo prema djelatnostima, može se utvrditi da je najveći doprinos općim kretanjima dala prodaja u nespecijaliziranim prodavaonicama živežnih namirnica, koje stvaraju oko 36,0 posto ukupnog prometa u maloprodaji. Veliki pad prometa odjeće i obuće također je značajno utjecao na ukupna kretanja u trgovini. U narednim će mjesecima razina aktivnosti u trgovini na malo djelomice ovisiti i o uspješnosti turističke sezone. Najave nastavka pada raspoloživog dohotka donose negativna očekivanja o kretanjima u ovoj djelatnosti u narednom razdoblju.

Siječanjski pad obujma građevinskih radova

Nakon iznimno visoke razine aktivnosti građevinarstva u prethodnoj godini, početkom 2009. godine došlo je do pada. Tako je obujam građevinskih radova u siječnju ove godine bio manji za 3,4 posto u odnosu na prosinac 2008. godine. Kumulativno je obujam građevinskih radova u prethodnoj godini bio veći za 11,2 posto u odnosu na 2007. godinu. Promatrajući strukturu obavljenih radova prema vrstama građevina, 48,3 posto se odnosilo na radove na zgradama, a 51,7 posto na radove na ostalim građevinama. Pad broja izdanih građevinskih dozvola i usporavanje stope rasta stambenih kredita mogli bi polučiti negativne učinke na kretanja u građevinarstvu u narednim mjesecima. No, zasigurno će razina aktivnosti tog sektora u narednom razdoblju značajno ovisiti o državnom financiranju već započetih velikih infrastrukturnih projekata.

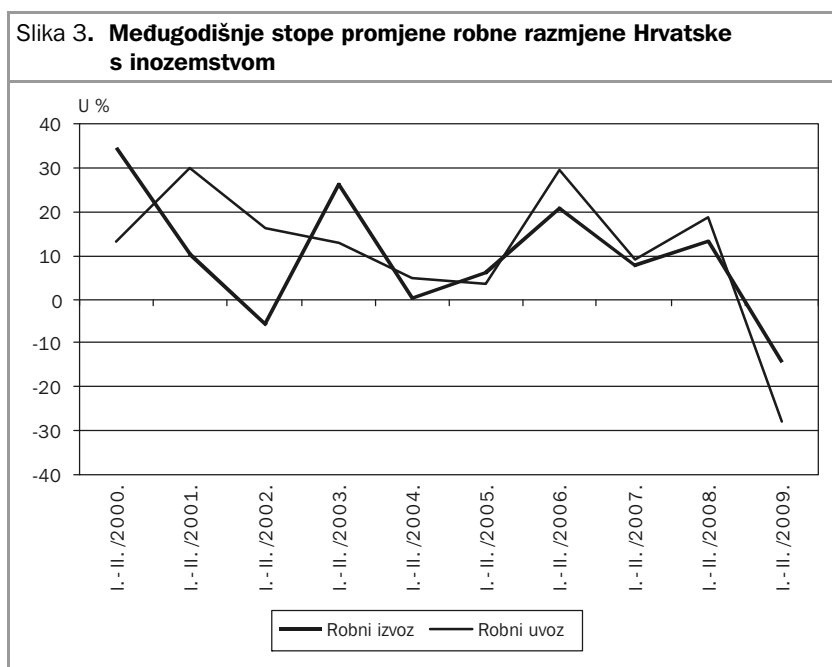
Smanjen broj dolazaka i noćenja domaćih turista

Podaci o broju dolazaka i noćenja turista u prva dva mjeseca tekuće godine pokazuju pad aktivnosti u turističkom sektoru. U tom je razdoblju ostvareno 5,0 posto manje dolazaka i 3,2 posto manje noćenja u odnosu na isto razdoblje 2008. godine. Razloge ovakvih kretanja ponajprije valja tražiti u smanjenom broju dolazaka i noćenja domaćih turista. Tako su noćenja domaćih gostiju u prva dva mjeseca ove godine smanjena za 8,0 posto na međugodišnjoj razini, dok je kod stranih gostiju zabilježeno povećanje od 3,2 posto. U strukturi noćenja stranih turista najviše sudjeluju turisti iz Italije (15,5 posto), Njemačke (10,9 posto), Slovenije (10,8 posto), Bosne i Hercegovine (10,6 posto) i Austrije (9,4 posto). Sudeći prema fizičkim pokazateljima o broju dolazaka i noćenja turista u prva dva mjeseca ove godine, može se očekivati neizvjesna turistička godina. Posljedice globalne recesije i pada domaće potražnje mogle bi se u značajnoj mjeri odraziti na uspješnost ovogodišnje turističke sezone.

Snažan pad vanjskotrgovinske robne razmjene

Ukupna je vanjskotrgovinska robna razmjena Hrvatske u prva dva mjeseca 2009. godine bila manja za 23,5 posto nego u istom razdoblju prethodne godine. Veći pad robnog uvoza od izvoza utjecao je na poboljšanje pokrivenosti uvoza izvozom i na smanjenje vanjskotrgovinskog robnog deficita. Tako se vanjskotrgovinski robni deficit u prva dva mjeseca ove godine smanjio za 39,1 posto na međugodišnjoj razini. Istovremeno se izvoz smanjio za 14,5 posto. Pad izvoza zabilježen je u svim sektorima i odjeljcima Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije, osim kod hrane i pića. Najviše se smanjio izvoz nafte i naftnih derivata, metalnih ruda i metalnog otpada, pluta i drveta, plastičnih tvari, te odjeće. S druge strane, kunska se vrijednost uvezenih roba u prva dva mjeseca 2009. godine smanjila za 27,7 posto na međugodišnjoj razini. To je smanjenje najvećim dijelom posljedica oslabljenog uvoza mineralnih goriva i maziva, a prvenstveno

nafte i naftnih derivata, te cestovnih vozila i ostalih prijevoznih sredstava. Promatrano po zemljama, zabilježeno je značajno smanjenje robnog izvoza u Bosnu i Hercegovinu i skoro sve države Europske unije. Izvoz u Bosnu i Hercegovinu je u siječnju i veljači smanjen za 32,2 posto u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, a u države Europske unije za 7,6 posto. Uvoz iz zemalja Europske unije smanjen je za 26,4 posto, što je u najvećoj mjeri posljedica pada uvoza iz Njemačke i Italije.

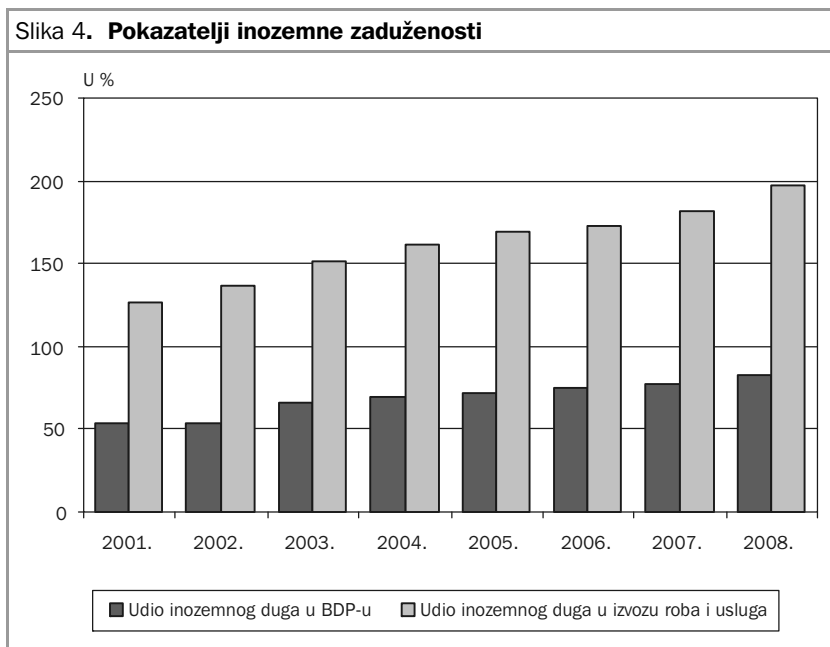

Izvor za originalne podatke: Državni zavod za statistiku.

Pojačano zaduživanje u inozemstvu

Inozemna se zaduženost značajno povećala u 2008. godini. Dok su glavni nositelji povećanja duga u prva tri tromjesečja bili ostali domaći sektori (tj. trgovačka društva), zadnje je tromjesečje donijelo znatan porast zaduženja banaka. Na kraju 2008. godine ukupni je inozemni dug iznosio 39,1 milijardu eura, što je za 17,7 posto više nego na kraju 2007. godine.

Udio inozemnog duga u BDP-u je na kraju 2007. godine iznosio 77,6 posto, a na kraju 2008. godine 82,6 posto. Inozemna je zaduženost, mjerena udjelom inozemnog duga u izvozu roba i usluga, također porasla. Osim države, svi su sektori zabilježili povećanje duga u 2008. godini, a najznačajniji su porast ostvarili ostali domaći sektori, prvenstveno trgovačka društva. Dug je ostalih domaćih sektora na kraju 2008. godine činio čak polovicu ukupnog hrvatskog duga prema inozemstvu, dok je s izravnim ulaganjima iznosio čak 63,5 posto. Dug je banaka tijekom 2008. godine porastao za 13,0 posto na godišnjoj razini. Povećanje je inozemne zaduženosti banaka u cijelosti ostvareno u zadnjem tromjesečju. U ovoj godini na naplatu dolazi 13,9 milijardi eura duga, uključujući kamate.

Napomena: Od 2007. godine podaci o inozemnoj zaduženosti prema novom sustavu izvješćivanja.

Izvor za originalne podatke: Hrvatska narodna banka.

Rast nezaposlenosti

Negativna kretanja na tržištu rada, koja su započela u drugoj polovici 2008. godine, nastavila su se i u prva dva mjeseca ove godine. U veljači je registrirano 1.516.298 zaposlenih osoba, što je za 0,6 posto manje u odnosu na siječanj. U istom je mjesecu broj nezaposlenih osoba registriranih pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bio za 3,4 posto veći nego u siječnju. Registrirana je stopa nezaposlenosti iznosila 14,8 posto, što je za 0,1 postotni bod više nego u veljači 2008.

U skladu s usporavanjem cjelokupne ekonomske aktivnosti, zaposlenost je u 2008. godini u prosjeku porasla za tek 1,0 posto u odnosu na godinu ranije. Tomu je najviše pridonio porast broja zaposlenih osoba u sektoru pravnih osoba u visini od 1,4 posto. Istovremeno, sektor osiguranih poljoprivrednika bilježi pad zaposlenih u visini od 7,5 posto, dok sektor obrta bilježi rast od 0,3 posto. Porast broja zaposlenih popraćen je smanjenjem broja nezaposlenih osoba za 10,5 posto na međugodišnjoj razini. Međutim, promatrajući mjesečnu dinamiku kretanja broja zaposlenih u prošloj godini, od srpnja se uočava kontinuirano smanjenje broja zaposlenih. Tako je u prosincu broj zaposlenih bio manji za 2,4 posto nego u srpnju.

Najave smanjenja plaća

Realne su bruto plaće u 2008. godini u prosjeku porasle za 0,9 posto u odnosu na prethodnu godinu. Prosječna mjesečna neto plaća isplaćena u siječnju 2009. godine iznosila je 5.307 kuna, što u odnosu na siječanj 2008. godine predstavlja 5,7 posto nominalnog i 2,3 posto realnog rasta. Odluka Vlade o smanjenju plaća državnih dužnosnika, sudaca, službenika i javnog sektora, uz nastavak negativnih gospodarskih kretanja, donosi pesimistična očekivanja o kretanju plaća u narednom razdoblju.

Okvir 1. MEĐUNARODNO OKRUŽENJE

Podaci europskog statističkog ureda (Eurostat) pokazuju da gospodarska aktivnost u EU-27 osjetno slabi. Nakon umjerenog pada BDP-a u drugom i trećem tromjesečju, u četvrtom je tromjesečju prošle godine zabilježeno njegovo značajno slabljenje. Desezonirani BDP EU-27 smanjio se u četvrtom tromjesečju 2008. godine za 1,5 posto u odnosu na prethodno tromjesečje. Taj je pad posljedica smanjenja osobne potrošnje i investicija. U prva dva mjeseca 2009. godine došlo je do usporavanja rasta cijena. U veljači je međugodišnja inflacija iznosila 1,7 posto, što je upola manji rast cijena u odnosu na isti mjesec prethodne godine. I u idućim se mjesecima može očekivati daljnje usporavanje rasta cijena. Desezonirana stopa nezaposlenosti je u veljači porasla na 7,9 posto. Promatrajući kretanje investicija, može se utvrditi da je najveći utjecaj na slabljenje investicijske aktivnosti imalo građevinarstvo, koje već treće tromjesečje za redom bilježi negativne stope promjene. Građevinarske su se aktivnosti u četvrtom tromjesečju 2008. godine smanjile za 1,5 posto u odnosu na prethodno tromjesečje. Jedino je državna potrošnja ostvarila rast u posljednjem tromjesečju, i to za 0,5 posto u odnosu na treće tromjesečje. Istraživanja Europske središnje banke ukazuju na slabljenje gospodarstva Unije i u narednim mjesecima. Stručnjaci Europske središnje banke očekuju da će pozitivne stope gospodarskog rasta biti zabilježene tek tijekom 2010. godine. I nositelji fiskalne politike suočavaju se sa sve većim izazovima. Nepovoljno makroekonomsko okruženje, smanjeni proračunski prihodi i povećani rashodi, koji su nastali provedbom mjera usmjerenih na suzbijanje financijske krize, vjerojatno će dovesti do rasta deficita. Nakon slabih, ali ipak pozitivnih stopa rasta u prvoj polovici 2008. godine, u drugoj je polovici zabilježen pad gospodarske aktivnosti u SAD-u. U četvrtom je tromjesečju 2008. godine zabilježen godišnji pad BDP-a od čak 6,3 posto. Rezultat je to značajnog smanjenja izvoza, osobne potrošnje i investicija. U tekućoj se godini očekuje nastavak nepovoljnih kretanja, ponajprije zbog pada povjerenja potrošača, smanjenog bogatstva kućanstava i restriktivnih uvjeta kreditiranja.

Smanjenje novčane mase

Stope pada na međugodišnjoj razini, koje novčana masa bilježi od listopada 2008. godine, povećale su se s -0,9 posto u listopadu na -8,7 posto u veljači 2009. godine. Tako se novčana masa nominalno vratila na razinu iz ožujka 2007. godine. Za smanjenje novčane mase odgovoran je pad depozitnog novca, koji je u veljači 2009. godine bio za gotovo 15 posto niži nego godinu dana ranije, dok je gotov novac izvan banaka zadržao stabilne pozitivne stope rasta te je u veljači 2009. godine porastao

za gotovo 6 posto na međugodišnjoj razini. Nepovoljna gospodarska kretanja s početka 2009. godine imala su dominantan utjecaj na ovakvo kretanje novčane mase.

Ukupna likvidna sredstva nastavila su bilježiti jednoznamenaste stope rasta na međugodišnjoj razini te su u veljači 2009. godine bila za 5,7 posto viša nego u istom mjesecu prošle godine. Za to su zaslužni devizni depoziti, koji su se u veljači 2009. godine povećali za gotovo 20 milijardi, odnosno 18,8 posto, dok su ranije navedena novčana masa te štedni i oročeni depoziti zabilježili međugodišnji pad od 8,7, odnosno 7,7 posto.

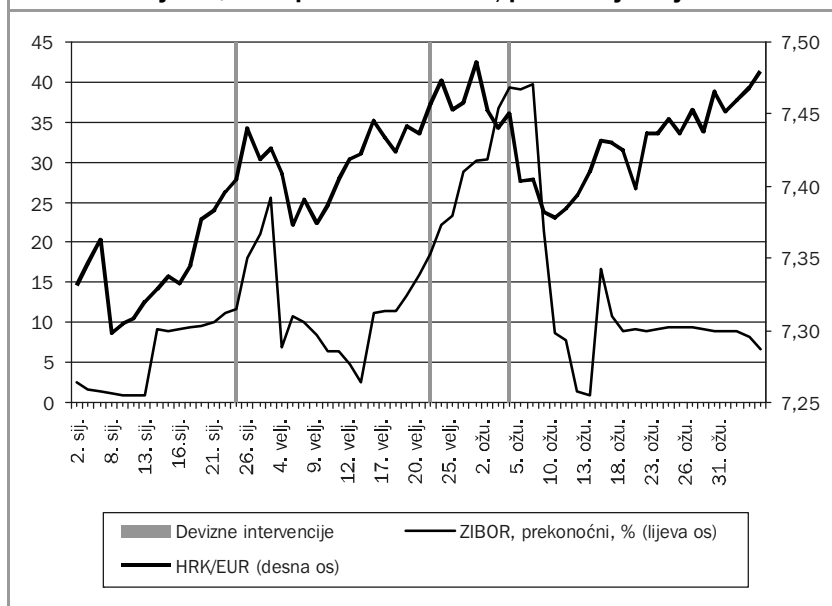
Plasmani banaka su zadržali planirane stabilne stope rasta na međugodišnjoj razini, tako da su u veljači 2009. godine porasli za 11,1 posto, dok je njihov prosječni rast u 2008. godini iznosio 11,6 posto. U strukturi kredita i dalje prevladavaju krediti stanovništvu, koji su u veljači 2009. godine iznosili 126,8 milijardi kuna, dok su krediti trgovačkim društvima dosegli gotovo 99 milijardi kuna. S druge strane, od studenog 2008. godine krediti trgovačkim društvima rastu po višoj stopi od kredita stanovništvu, tako da se razlika među njima blago smanjuje. Usporila se i međugodišnja stopa rasta stambenih kredita, koja je u veljači 2009. godine iznosila 13,6 posto, dok je u istom mjesecu 2008. godine iznosila 22 posto. Od srpnja 2008. godine porast bilježe kamatne stope banaka na kunske kredite bez valutne klauzule, koji su najzastupljeniji u odobrenim kreditima banaka s udjelom od 74,6 posto. Unatoč blagom smanjenju zabilježenom u prosincu, dosegnule su 11,5 posto u veljači 2009. godine.

Rekordne razine kamatnih stopa na novčanom tržištu

Novčano je tržište u prvom tromjesečju 2009. godine bilo obilježeno visokom volatilnošću i neizvjesnošću te je uvelike ovisilo o kretanju tečaja kune prema euru. Ovisno o situaciji na tržištu, mijenjale su se i intervencije HNB-a usmjerene prvenstveno cilju održavanja stabilnosti

tečaja, a potom i potrebi osiguranja likvidnosti tržišta. U siječnju je tečaj počeo snažno deprecirati, uglavnom zbog plaćanja uvoza te se približio razini od 7,45 kuna za jedan euro. To je ponukalo HNB da redovitim obratnim repo aukcijama utječe na likvidnost novčanog tržišta kako bi se ublažili deprecijacijski pritisci, što je dovelo do snažnog rasta prekonoćnog ZIBOR-a na razinu višu od 25 posto. Krajem siječnja tečaj je počeo opadati, i to nakon što je HNB prodala bankama 328,3 milijuna eura, povukavši time 2,4 milijarde kuna. Stoga je HNB odlučila poboljšati likvidnost novčanog tržišta prihvativši sve pristigle ponude na redovitoj obratnoj repo aukciji s kraja siječnja, plasiravši u sustav 7,7 milijardi kuna. To je dovelo do trenutnog pada ZIBOR-a ispod 10 posto. Situacija na novčanom tržištu kratko je vrijeme bila relativno mirna zbog ublažavanja deprecijacijskih pritisaka, što se ogledalo u nižim kamatnim stopama. No, tečaj je već početkom veljače ponovno počeo deprecirati, da bi se u drugoj polovici mjeseca približio razini od 7,5 kuna za jedan euro, gdje je zadnji put zabilježen u veljači 2005. godine. To je navelo HNB da sredinom veljače intervenira na deviznom tržištu prodajom 184,7 milijuna eura, čime je s tržišta povučena 1,4 milijarda kuna. Usporedno s rastom tečaja kune prema euru, rasle su i kamatne stope, pa je prekonoćni ZIBOR zabilježio rekordnu razinu od gotovo 40 posto krajem veljače. Nakon što je tečaj ponovno počeo padati, HNB je krajem veljače odlučila utjecati na likvidnost novčanog tržišta. Stoga je od banaka otkupila 331,2 milijuna eura, i time plasirala gotovo 2,5 milijarde kuna, da bi početkom ožujka plasirala dodatne 2,1 milijarde kuna putem redovite obratne repo aukcije. Unatoč ponovnom porastu tečaja, zadnji je dio prvog tromjesečja 2009. godine obilježila veća stabilnost prekonoćnog ZIBOR-a. Razlog tome može se pronaći u obilnom korištenju lombardnih kredita.

Slika 5. Tečaj HRK/EUR i prekoćnoćni ZIBOR, prvo tromjeseće 2009.

Izvori: Reuters i Hrvatska narodna banka.

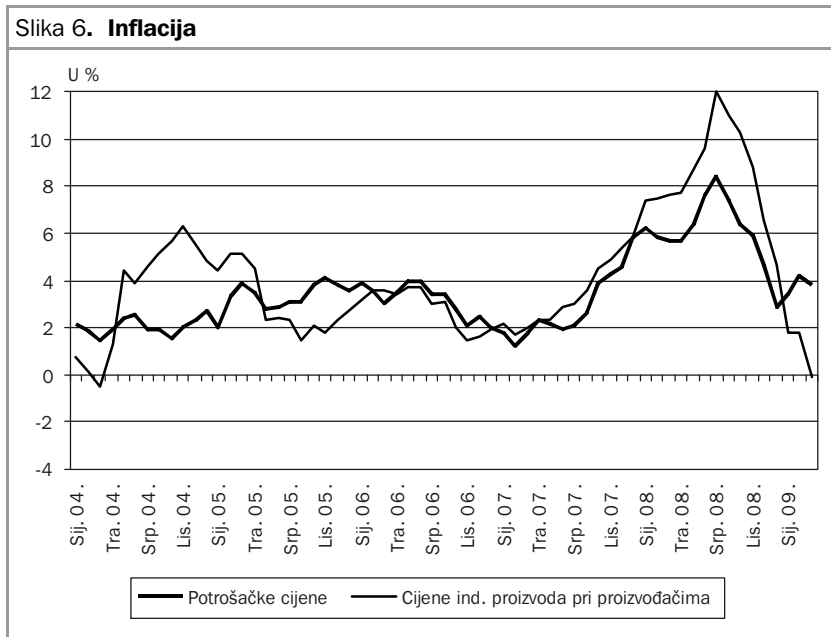
Pad CROBEX-a u prvom tromjesećju

Iako je i u prvom tromjesećju 2009. godine burzovni indeks Zagrebaćke burze zabilježio pad u iznosu od 15,7 posto u odnosu na kraj 2008. godine, on je blaži nego u zadnjem tromjesećju 2008. godine, kada je CROBEX pao za 42,4 posto. Usporedno s klizanjem indeksa, padao je i promet dionicama. Tako je u zadnjem tromjesećju 2008. godine iznosio 3,3 milijarde kuna, dok se u prvom tromjesećju 2009. godine prepolicio. Ako se napravi usporedba s prvim tromjesećjem 2008. godine, mođe se uoćiti drastićan pad prometa. Naime, promet dionicama u prvom tromjesećju 2009. godine iznosi tek 27,5 posto prometa dionicama iz prvog tromjesećja 2008. godine. Osim prometa dionicama, smanjila se i njihova tržišna kapitalizacija, i to za 11 posto u odnosu na zadnje tromjesećje 2008. godine. U istom se razdoblju smanjio i broj transakcija, i to za 41,1 posto.

Usporavanje inflacije

Cijene dobara i usluga namijenjenih osobnoj potrošnji, mjerene indeksom potrošačkih cijena, povećale su se za 0,2 posto u ožujku ove godine u odnosu na veljaču. Cijene dobara pritom su porasle 0,3 posto, dok su se cijene usluga smanjile za 0,1 posto. U ožujku je godišnja stopa inflacije potrošačkih cijena iznosila 3,8 posto, blago usporivši u odnosu na veljaču kada je stopa inflacije iznosila 4,2 posto. Prosječni je međugodišnji rast indeksa potrošačkih cijena u prvom tromjesečju ove godine iznosio 3,8 posto.

Glavni utjecaj na mjesečno povećanje razine potrošačkih cijena imale su cijene odjeće i obuće, koje su u ožujku zabilježile porast od 5,4 posto uslijed uobičajenih sezonskih efekata, dok su najveće mjesečno smanjenje od 2,2 posto zabilježile cijene goriva i maziva za osobna vozila. Na međugodišnjoj razini, rastu cijena zabilježenom u ožujku ponovno su najviše doprinijele cijene prehrambenih proizvoda, koje su se povećale za 6,6 posto. Pritom se naročito ističe rast cijena mesa (10,4 posto) i povrća (17,8 posto). Značajan doprinos međugodišnjem rastu cijena dale su administrativno regulirane cijene. Ovdje valja spomenuti cijene duhanskih proizvoda, koje su povećane 6,9 posto uslijed usklađivanja zakona o trošarinama na duhanske proizvode sa zakonodavstvom Europske unije, te cijene u zdravstvu, koje su zabilježile rast od 20,2 posto, prvenstveno zbog uvođenja dopunskog zdravstvenog osiguranja u siječnju, pri čemu su najviše porasle cijene bolničkih usluga (čak 101,7 posto) i medicinskih usluga (38,6 posto). Veliki su međugodišnji porast zabilježile i cijene električne energije, koje su u ožujku 2009. bile 16,1 posto više nego godinu dana ranije, te cijene plina, koje su se povećale za 15,4 posto. Najveći je utjecaj na ublažavanje rasta cijena imalo međugodišnje smanjenje cijena goriva i maziva za osobna vozila u iznosu od 20,6 posto. Na to su dominantan utjecaj imala kretanja cijena nafte i naftnih derivata na svjetskim tržištima.

Izvor: Državni zavod za statistiku.

Cijene industrijskih proizvoda pri proizvođačima su se u ožujku ove godine spustile za 1,2 posto u odnosu na veljaču, dok su u odnosu na ožujak 2008. godine bile manje za 0,1 posto, što predstavlja njihovo prvo međugodišnje smanjenje od 2004. godine. To je ujedno i nastavak trenda usporevanja godišnje stope inflacije proizvođačkih cijena koji je započeo još u kolovozu 2008. godine i puno je intenzivniji od usporevanja rasta cijena potrošačkih cijena.

Prihodi proračuna ispod plana

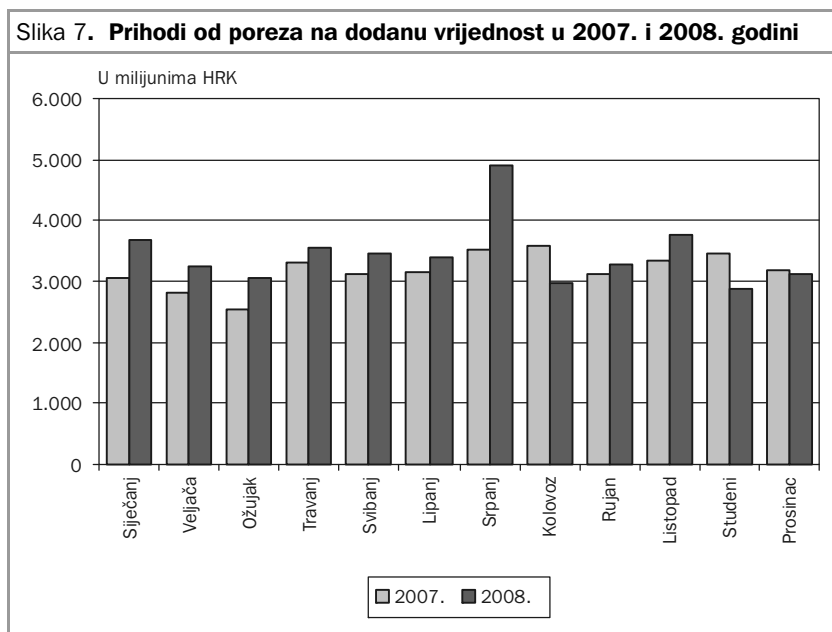
Prema preliminarnim podacima, u 2008. godini ostvareni su prihodi proračuna konsolidirane središnje države u iznosu od 120,0 milijardi kuna, što je za 2,0 posto manje od planiranog. Najveći je podbačaj zabilježen na poreznim prihodima koji su direktno vezani uz gospodarsku

aktivnost, i to prvenstveno kod prihoda od poreza na dodanu vrijednost i socijalnih doprinosa.

Iako je prihod od PDV-a zabilježio visok međugodišnji rast od 9,4 posto na razni cijele godine, što je rezultat rasta gospodarske aktivnosti tijekom prve polovice godine i dobre turističke sezone, on ipak nije ostvaren u skladu s planom, već je podbacio za 1,4 milijarde kuna. Osnovni razlog manjeg ostvarenja prihoda od PDV-a leži u smanjenju gospodarske aktivnosti tijekom posljednjih mjeseci 2008. godine, a time i manjoj naplati ovog prihoda u drugom dijelu godine. Isto tako, prihod od socijalnih doprinosa bilježi visok međugodišnji rast (9,4 posto), ali je ostvaren ispod planiranog iznosa. Slabiji rast prihoda od socijalnih doprinosa također je rezultat njihovog slabijeg ostvarenja u zadnjih nekoliko mjeseci 2008. godine. Niži prihod od planiranog ostvaren je i po osnovi trošarina. Slab rezultat u prikupljanju prihoda od trošarina posljedica je slabijeg ostvarenja najvažnijih trošarina, odnosno trošarina na naftu. Naime, zbog visokih cijena naftnih derivata tijekom prve polovice godine, došlo je do smanjenja potrošnje benzinskih i dizelskih goriva te pojačane ugradnje plina u automobile, čime je pala i naplata trošarina na naftne derivate. Uz trošarine na naftu, međugodišnji pad bilježe i trošarine na alkohol, trošarine na pivo te trošarine na bezalkoholna pića. Najveći su rast zabilježile trošarine na luksuzne proizvode i trošarine na duhan. Trošarine na duhan su zabilježile izniman porast u posljednja dva mjeseca, kada su najavljivane izmjene Zakona o trošarinama, odnosno povećanje trošarina na duhanske proizvode, što je nagnalo trgovce na stvaranje zaliha cigareta po starim cijenama.

Prihod od poreza na dohodak bio je 9,9 posto manji od planiranog zbog izmjena Zakona o porezu na dohodak, čime je neoporezivi osnovni osobni odbitak povećan s 1.600 na 1.800 kuna. Paralelno je napravljena i izmjena Zakona o financiranju jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave. Budući da se Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak smanjuju sveukupni prihodi po osnovi poreza na dohodak, povećan je dio poreza na dohodak jedinicama lokalne i

područne (regionalne) samouprave kako bi mogle izvršavati svoje funkcije. Tako se dosadašnja raspodjela u porezu na dohodak mijenja na način da se gradovima i općinama poveća udio u porezu na dohodak za 3 postotna boda, a županijama za 0,5 postotnih bodova. Zbog spomenutih učinaka dolazi do smanjenja prihoda konsolidirane središnje države od poreza na dohodak.

Izvor: Ministarstvo financija RH.

Ostvareni je prihod od poreza na dobit bio 5,4 posto viši od planiranog, zabilježivši međugodišnji rast od 19,8 posto. S obzirom da se porez na dobit plaća prema poslovnim rezultatima prethodne godine, dakle 2007., u ovom se poreznom prihodu još uvijek ne osjećaju posljedice gospodarske krize. Većina ostalih prihoda konsolidirane središnje države ostvarena je približno planiranim iznosima. Izuzetak čine prihodi od pomoći, koji su bili manji od planiranog, prvenstveno zbog neostvarenja planiranih prihoda iz fondova EU-a.

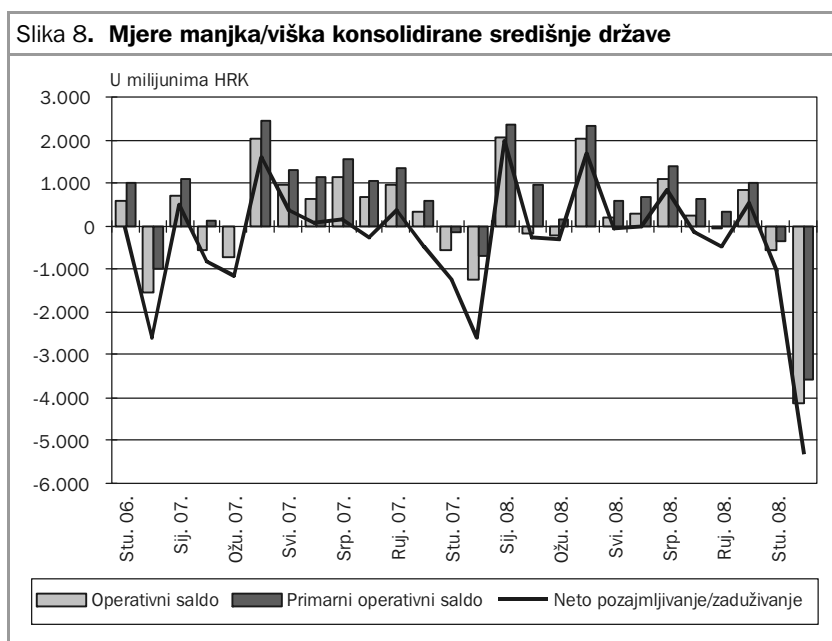
Rashodi prilagođeni smanjenim prihodima

Prema preliminarnim podacima, rashodi proračuna konsolidirane središnje države u 2008. godini ostvareni su u iznosu od 118,5 milijardi kuna, što je 1,8 posto manje od planiranih i u skladu je s podbačajima na prihodnoj strani proračuna. Najveći iznos rashoda, 52,6 milijarde kuna, utrošen je na razne oblike socijalnih naknada, najviše na mirovine, zatim na zdravstvo, dječji doplatak, porodiljne naknade te naknade nezaposlenima. Rashodi za socijalne naknade ostvareni su približno u skladu s planiranim iznosom, odnosno 0,7 posto više od plana. Slijede ih rashodi za zaposlene u iznosu od 30,2 milijarde kuna, što je u skladu s planiranim iznosom. Manje od planiranog su ostvareni rashodi za subvencije, kamate i korištenje dobara i usluga. Rashodi za subvencije najvećim su dijelom utrošeni na subvencije poljoprivredi, Hrvatskim željeznicama, brodogradnji te za obrt, malo i srednje poduzetništvo. Rashodi za kamate ostvareni su u iznosu od 4,9 milijarda kuna, a prvenstveno se odnose na otplatu tuzemnih kamata. Rashodi za korištenje dobara i usluga uglavnom su usmjereni u razne vrste usluga poput usluge telefona, pošte i prijevoza, usluge energije te usluge tekućeg i investicijskog održavanja. Međutim, dio rashoda za korištenje dobara i usluga odnosi se na sredstva korištenja fondova Europske unije, budući da se najveći dio sredstava iz fondova EU-a koristi za intelektualne usluge. Stoga je manjim povlačenjem sredstva iz pretpripravnih fondova EU-a nastala i manja obveza isplaćivanja sredstava s pozicije rashoda za korištenje dobara i usluga.

Smanjenje inozemnih i povećanje domaćih obveza države

Neto nabavka nefinancijske imovine u 2008. godini iznosila je 4,2 milijarde kuna, što je rezultat nabave nefinancijske imovine u iznosu od 4,7 milijarda kuna i prodaje nefinancijske imovine u iznosu od 485,0 milijuna kuna. Nabava i prodaja nefinancijske imovine prvenstveno se odnosi na nabavu i prodaju dugotrajne imovine, i to ponajviše na nabavu

i prodaju zgrada i građevina. Neto povećanje financijske imovina konsolidirane središnje države u 2008. godini iznosilo je 3,0 milijarde kuna, i gotovo se u potpunosti odnosi na domaću financijsku imovinu, pri čemu na novac i depozite otpada 2,5 milijarde kuna, a ostatak se odnosi na promjenu u stanju zajmova te dionica u vlasništvu države.

Izvor: Ministarstvo financija RH.

Neto prirast obveza konsolidirane središnje države u 2008. godini iznosio je 5,7 milijarda kuna, pri čemu su neto domaće obveze povećane za 6,8 milijarda kuna, a strane smanjene za 1,1 milijardu kuna. Inozemne financijske obveze smanjene su otplatama po osnovi inozemnih obveznica i zajmova, a povećane su novim inozemnim zajmovima u iznosu od 2,0 milijarde kuna. Domaće su obveze povećane novim zajmovima u iznosu od 6,9 milijarda kuna i izdavanjem obveznica na domaćem tržištu u iznosu od 4,0 milijarde kuna. Otplata domaćih zajmova iznosila je 2,0 milijarde kuna, dok je otplata domaćih obveznica iznosila 2,9 milijarde kuna.

Rebalans proračuna

Globalna ekonomska kriza koja ima posljedice i na hrvatsko gospodarstvo rezultirala je smanjenim prikupljanjem prihoda proračuna konsolidirane središnje države tijekom prva dva mjeseca 2009. godine. Kako su se prihodi nisu ostvarivali u skladu s planom, bilo je potrebno uskladiti i kretanje rashoda proračuna, pa se ranije nego inače krenulo u izradu rebalansa proračuna. Tako su prihodi proračuna konsolidirane središnje države smanjeni za 8,2 milijarde kuna, a rashodi za 4,9 milijarda kuna. Povećan je ukupni manjak proračuna konsolidirane opće države, koji sada iznosi 1,6 posto procijenjenog bruto domaćeg proizvoda za 2009. godinu, dok je prvotno bio planiran u iznosu od 0,8 posto procijenjenog BDP-a za 2009. godinu.

Najveće je smanjenje prihoda (4 milijarde kuna) predviđeno na poziciji prihoda od poreza na dodanu vrijednost, i to zbog pada potrošnje. Plan prihoda od socijalnih doprinosa smanjen je za 2,3 milijarde kuna zbog očekivanog pada zaposlenosti i smanjivanja bruto plaća, a značajnije smanjenje od 1,2 milijarde kuna predviđeno je kod prihoda od trošarina, uslijed očekivanog smanjenja potrošnje trošarinskih proizvoda. Na rashodnoj su strani najznačajnije uštede postignute na poziciji rashoda za zaposlene, materijalnih rashoda i investicijskih rashoda. Naime, za 2009. je godinu prvotno planirano 6-postotno povećanje osnovice za obračun plaća koje se financiraju iz proračuna. Međutim, rebalansom je previđeno vraćanje iznosa osnovice za obračun plaća iz prosinca 2008. godine. Uštede su napravljene i kod svih kategorija materijalnih rashoda, a najznačajnije kod vojne opreme, usluga tekućeg i investicijskog održavanja te intelektualnih i osobnih usluga. Zbog očekivane racionalizacije poslovanja trgovačkih društava u vlasništvu države, planirano je smanjenje izdvajanja za subvencije i pomoći tim društvima. Od ostalih je rashoda potrebno izdvojiti smanjenje rashoda za tekuće i kapitalne donacije, kazne, penale i naknade šteta te ostale izvanredne rashode za oko 528 milijuna kuna, odnosno za 13,9 posto u odnosu na prethodno planirane.

Tablica 1. Glavni ekonomski pokazatelji				
	2007.	2008.	2009.	
REALNA GOSPODARSKA AKTIVNOST				
Bruto domaći proizvod, realni (%-tna promjena)	5,5	2,4	-	-
Industrijska proizvodnja, fizički obujam (%-tna promjena)	4,9	1,2	-13,3	siječanj-veljača
Trgovina na malo, realni promet (%-tna promjena)	3,6	-1,1	-16,5	siječanj-veljača
Građevinarstvo, fizički obujam (%-tna promjena)	2,4	11,8	-5,6	siječanj
Turizam, noćenja (%-tna promjena)	5,6	2,0	-3,2	siječanj-veljača
ZAPOSLENOST, PLAĆE I CIJENE				
Stopa registrirane nezaposlenosti	14,8	13,2	14,8	veljača
Neto plaća (%-tna promjena)	5,2	7,0	5,7	siječanj
Potrošačke cijene (%-tna promjena)	2,9	6,1	3,8	ožujak
VANJSKOTRGOVINSKA RAZMJENA				
Izvoz roba, EUR (%-tna promjena)	9,1	5,9	-15,7	siječanj-veljača
Izvoz roba i usluga, EUR (%-tna promjena)	7,8	8,3	-	-
Uvoz roba, EUR (%-tna promjena)	10,1	10,5	-28,8	siječanj-veljača
Uvoz roba i usluga, EUR (%-tna promjena)	9,4	10,5	-	-
PRORAČUN, KAMATNE STOPE I TEČAJ				
Neto pozajmljivanje/zaduživanje (opća država, mlrd. kuna)	-3,07	-	-	-
Kamatna stopa na kratkoročne kunske kredite bez valutne klauzule (kraj razdoblja, u % na godišnjoj razini)	9,74	10,89	11,59	veljača
ZIBOR (prekonoćni krediti, u % na god. razini, kraj razdoblja)	8,5	3,45	6,6	ožujak
Tečaj EUR (kraj razdoblja)	7,33	7,32	7,46	ožujak
Tečaj USD (kraj razdoblja)	4,99	5,16	5,66	ožujak

Napomena: Postotne promjene su u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Izvori: Državni zavod za statistiku, Hrvatska narodna banka, Ministarstvo financija RH i www.reuters.hr.